

НАЦИЈА КАО ЧИНИЛАЦ У МЕЂУНАРОДНИМ ОДНОСИМА И СПОЉНОЈ ПОЛИТИЦИ

Буђење националне свести и настанак нација, обележава посебну епоху и ступањ развоја људског друштва. Нација је један од постојећих облика глобалног друштва, ⁽¹⁾ и истовремено, оквир са којим се у великом броју случајева поклапа савремена држава. Са настанком нације јавља се и национална држава, која од почетка па до данас представља облик државног организовања нације те се често *нација* и *држава* као *појмови* поистовећују.

С обзиром да су међународни односи, социолошки гледано, односи глобалних друштава, нација и све што се везује за њу, или из ње произилази, има изузетан значај за међународне односе. Настанак нација у Европи разбио је феудалне друштвене творевине, које су замењене низом нових националних држава. Овај процес формирања нација у Европи представља једно од битних обележја међународних односа XIX и XX века до првог светског рата. Борба за национално ослобођење поробљених народа Европе и њихове тежње за стварањем националних држава, битно су утицале на међународне односе Европе тога времена. Ратови за ослобођење (Србија, Црна Гора, Грчка и др.) или за уједињење (Немачка, Италија) обележавају епоху која се у Европи завршава са крајем првог светског рата, у току којег се углавном завршава процес формирања националних држава на овом континенту. Овај процес формирања националних држава у Европи текао је једновремено с империјалистичким освајањем колонија на просторима Азије и Африке. Међутим, како је то запазио Лењин: „Једна од основних особина империјализма састоји се управо у томе, што он убрзава развитака капитализма у неразвијеним земљама и самим тим проширује и заоштрава борбу против националног угњетавања ⁽²⁾.” Развитака капитализма на овим континентима допринео је развоју националне свести и формирању нација. Овај процес у Азији и Африци је још у току али је његов значај у борби за ослобођење од колонијалног ропства несумњив. Тако је и формирање нација ван Европе значајно

(1) „Глобално (потпуно) друштво, глобална (потпуна) друштвена заједница”, „друштво”, употребљавају се као термини који обухватају друштво у целини, или друштво у социолошком смислу речи. (Вид. Политичка енциклопедија, одредница: „Друштвени заједнице”;

Р. Лукић, Основи социологије, Београд 1965, стр. 284 и 285—290.)

(2) В. И Лењин, Сочиненија, IV изд. т. 23, стр. 66.

утицало на кретање међународних односа, рушење империјализма, деколонизацију и стварање низа нових држава, које својом активном улогом у међународним односима доприносе отклањању односа зависности, хегемоније и експлоатације.

Овај очигледни значај нације у међународним односима захтева проучавање ове појаве, њено објашњење и дефинисање. Покушаји који су до данас учињени, с циљем да се одреди појам и садржина нације као облика друштвене заједнице, довели су до формулосања низа дефиниција и ставова о нацији. ⁽³⁾

Класици марксизма дали су основе за разумевање ове појаве. По њиховом схватању настанак нације се везује за развој капиталистичких односа XVIII и XIX века. „Буржоазија све више и више савлађује раштрканост средстава за производњу,седа и становништва ... Независне, готово само савезом повезане провинције с различитим интересима, законима, владама и царицама сабијене су у једну нацију, једну владу, један закон, један национални класни интерес, једну царинску границу. (Манифест комунистичке партије). Овај процес је текао неравномерно тако да се, као што смо видели, формирање нација прво јавља у Европи и Америци а затим у Азији и Африци. Настајањем потребних услова, који су наметали потребу стварања националне државе, настаје и процес развоја свести о заједничкој припадности становништва на једној територији. Капитализам је тражио шире економско подручје од онога које је било довољно феудализму. Капитализам је исто тако захтевао виши степен јединства народа од ранијих друштвено-економских система. Осећање и свест о заједничкој припадности, уз нову материјалну основу, доприноси развоју посебног психичког односа према друштвеној стварности, који се битно разликује од ранијих фаза развоја друштвене свести.

И поред чињенице да не постоји једна општеприхваћена дефиниција нације, марксисти се најчешће слажу у неколико основних тачака: Прво, нација је историјска категорија која настаје упоредо с развојем капиталистичких облика производње. Друго, овај процес у материјалној основи ситуиран је на једном ограниченом територијалном подручју развијених комуникација, комплементарне поделе рада, која омогућује релативну самодовољност, а све то настало у историјском току развоја културних творевина, које се међусобно разликују, а та разлика доприноси стварању посебних националних карактеристика. И треће, сви ови процеси доводе до стварања посебног облика свести, која је битан елемент нације и који карактерише припадност сваког појединца у да-тој нацији.

Нација као облик друштва настаје из потребе за стварањем државе која би то друштво обухватила. Управо држава као политичка организација територијалног друштва, какво је нација, обезбеђује развој тог друштва у условима неједнакости у међународним одно-

⁽³⁾ Значајан допринос у одређивању појма и суштине нације дао је Е. Карлељ у свом раду: Развој словеначког националног питања, Београд 1957.

сима. У условима друштвеног развоја у којем се рађа нација, настаје и потреба за стварањем националне државе која ће ту нацију увести у односе са другим нацијама. То не значи да та тежња ка својој држави не може да се задовољи заједничким животом више нација у једној држави. То је увек могуће уколико се битни интереси тих нација идентификују са интересима заједничке државе. Опште је прихваћено ставиште да федерација равноправних нација државни облик који је најпогоднији за уједињење више нација у једну државу. Ово спајање нација у једну државу не укида постојање и аутентичност нација које се уједињују у једну државу. Оваквим уједињењем, нације настављају да живе уз очекивање свог идентитета и интегритета који се испољава и чува на различите начине како у политичком систему унутар, тако и на плану међународних односа и спољне политике дате државе.

Читава историја нације указује да су нација и национална држава две појаве тесно повезане. Постојање народа без своје државе нису изузеци у историји. Друштвено-економске формације у којима се развијао народ нису познавале односе који су захтевали такав степен повезаности као што је до тога дошло са развојем капиталистичких односа. Безначајне везе између привредно-натуралних група нису могле створити однос из којег би се јавила експлоатација каква може настати у условима робне производње и ширих тржишта на којима делује закон вредности и аутоматски ствара однос у коме развијенији експлоатише мање развијеног. Тако су народи могли да живе релативно мирно један крај других у истој држави, без већег интереса да се издвоје у посебне државе, или да у заједничкој држави утврде посебне политичке корективе којима би се неутралисала неједнакост из које би могла да се роди експлоатација једног народа од стране другог.

Нација као облик територијалног друштва по правилу своје својство изражава путем захтева за стварање националне државе. То је историјски утврђена чињеница која и у савременим условима налази потврду у постојећој пракси на глу Азије и Африке. Ова чињеница указује на значај нације за међународне односе, који се, по нашем мишљењу, најнепосредније изражава у следећим видовима:

а. *Национална економија.* Под овим појмом се означава економска целина релативне самодовољности која је основ самосталности постојања сваког глобалног друштва. Национална самодовољност је нужан услов настанка и самосталног живота нације, мада се он данас постепено губи јер савремени ступањ развоја друштва води превазилажењу националних граница које постају преуске. Овај процес води интегрисању нација што је, могло би се рећи, почетак процеса непосредног укључивања човека у токове светске привреде а тиме и људског друштва у целини.

„Виши степен поделе рада који је карактеристичан за продукционе односе капитализма, почео је уједињавати људе и економски их повезивати у националним границама на исти начин на који је ниже развијена друштвена подела рада уједињавала људе у локалним или провинциј-

ским границама. (4)" Међутим, то повезивање се одвијало у једном кругу у коме је подела рада била комплементарна и на приближно истом ступњу економске развијености. Повезивање те групе значило је њено одвајање од других група а то одвајање је у основи било економско: различитост у степену развијености која, уз примену закона тржишта, води експлоатацији мање развијеног. Национална држава је била позвана да ову експлоатацију спречи *политичком заштитом* економске снаге свога произвођача. Ово је била моторна снага покрета за националну независност и стварање националне државе. Ово је и данас један од битних чинилаца на коме и даље постоји држава. На неким странама ова држава показује тенденцију јачања а на другим њена улога постепено одумиरे. То је процес који „на место старе-локалне и националне самодовољности и ограбености ступа свестрани саобраћај, светрана узајамна зависност нације” (Ком. манифест).

б. Територијалност и државност. — Огледа се у физичкој и политичкој повезаности групе коју чини једна нација. Територијални континуитет простирања једне нације је истовремено био и простор на који се ширила национална држава, односно тежила да се прошири. Неподударање ова два елемента је увек стварало последице у међународним односима тако што је национална држава увек тежила да се прошири и на оне делове територије на којој се простирала „њена нација” а која је могла припадати некој другој држави. На томе су се (а и данас) заснивали захтеви за променама граница или шире територијалне аспирације према другим државама, што је увек био добар пут ка међународном сукобу.

Национална држава није само значајна за самостални друштвени живот нације, већ је она значајна и за само формирање нације и националне свести. Дуго постојање државности једне групе доприноси прерастању те групе из нижих друштвених облика у виши — у нацију. Данас национална држава има посебан значај у Азији и Африци за формирање нација од различитих племенских и других етничких група настањених на територији једне државе. Ту држава има улогу политичког и друштвеног језгра око којег се врши окупљање разнородних група у јединствену нацију а у отпору експлоатацији и односима неправедности који долазе споља од индустријски развијеног света. Најзад, заједничка историја, борбе, страдања, победе кроз које пролази једна држава, доприноси повећању кохезије друштвене групе коју дата држава политички организује.

в. Национална култура — садржи у себи низ обележја али се по њом најчешће подразумева „она особина културе која се може описати у једној држави и која је од значаја да би се та држава не само разликовала од других, које имају друкчију .. културу већ и да би се помоћу ње схватило и објаснило њено међународно понашање.” (5)

(4) Е. Кардељ, *op. cit.*, стр. 104.

(5) В. Димитријевић, *Национална култура и међународни односи*, Међународни проблеми 4/74, стр. 52.

Разумљиво је да су националне културе различите с обзиром да нације живе одвојено, ограђене не само политички и економски већ и језичком баријером (што је најчешће случај) који има огроман значај не само у културном саобраћају већ и у самом поимању света и самом стваралаштву које је основа културе. Поред језика и други видови и елементи културе указују на те разлике. То се може рећи за готово сва подручја културног стваралаштва: филозофију, религију, обичаје, морал, уметност, науку и др. Све ове разлике се најпре огледају у различитости етоса као система и хијерархије вредности у сваком друштву, и који једно друштво одваја од другог и доприноси његовим националним особеностима.

г. *Национални карактер*. — Посебно питање које се јавља када се расправља о особеностима националних култура јесте питање националних особености, националног карактера, који по многим схватањима, може имати значајну улогу у међународним односима.

Да ли се могу утврдити сличности или разлика у психолошким карактерним особинама појединаца који припадају једној нацији?

Према свим ставовима који у своја разматрања обухватају национални или друштвени карактер, мора се бити врло пажљив с обзиром да је то питање до данас још недовољно научно проучено а разлике у мишљењима то најбоље потврђују. Тако се у литератури може наћи становиште по коме се, рецимо, ловачка племена одликују насилништвом, пастирска ратоборношћу и смислом за умовање, док народи у којих превалада земљорадња, одликују се сталоженошћу и промишљеношћу ⁽⁶⁾. Међутим, велика антрополошка истраживања која су извршили К. Рајт (*Q. Wright*) и Е. Фром (*E. Fromm*) показују да су најнасилнија племена која се налазе на вишим ступњевима сточарства и земљорадње а да су најмирољубивија племена на ловачком и скупљачком нивоу. ⁽⁷⁾ Само овај мали пример указује на тешкоће које се појављују у истраживачком раду на овом питању. Међутим, много је опаснија употреба ових разматрања у политичке сврхе у међународним односима. Посебно треба истаћи, да када је реч о националном или друштвеном карактеру, најчешће преовлађују предрасуде које су створене избором стереотипа који треба да представљају опште особине једног друштва или једне нације, а у ствари је реч само о сопственом предубеђењу на основу којег је одабран тип понашања који се жели приписати једној нацији. Ти стереотипи зависе од низа околности а највише од природе односа између нација у питању.

Међутим, не мислимо да треба искључити из разматрања постојање неких заједничких карактеристика које можемо сматрати националним или друштвеним карактером дате друштвене скупине. Чињеница је да се друштвене групе, нације, државе понашају различито у међународним односима. Историјским, антрополошким и социолошким посматрањем може се установити да су се неке од њих понашале мирољубиво

(6) В. Павићевић, О националној култури и етосу Црне Горе, Просвјетни рад, 3/68.
(7) Вид. Е. Фромт, Анатомија људске деструктивности, Загреб 1975, т. I, стр. 134—177.

док су друге у међусобне односе уносиле деструктивну агресивност. У проучавању понашања појединца наука је открила многе узрочнике деструктивних понашања која се у најтежем облику јављају у појединаца са садистичким карактером. Да ли се може сматрати да читаве људске групе могу бити садистичке? Е. Фром сматра да је то могуће и то доказује антрополошким материјалом и примерима из историје. Он каже: „Људске групе су од самог почетка живеле у различитим околностима ... Од појаве човека постојало је прилагођавање тим околностима (преношено генетским путем) и било је релативно мало иако је ипак постојало ... Па ипак су та различита стања околине учинила неопходним да свака група прилагоди своје понашање тим појединим ситуацијама не само „учењем“ већ и развојем „социјалног карактера“. Друштвени карактер је продукт културе и на тај начин Е. Фром одбацује инстинктивистички став по коме је задовољење инстинкта, па и оних деструктивних, основни проблем људске природе и из којих разлога се човек понаша деструктивно у својим односима према другим људима. Човек је, дакле, продукт културе, самокреације која се одвија путем његове друштвене еволуције која чини његову историју Е. Фром сматра да разлике у карактеру, углавном, потичу из „разлике у друштвеним стањима“ и стога је он битан за разумевање деструктивног, агресивног или мирољубивог понашања читавих људских група.

Друштвени карактер није откриће Е. Фрома. Он се под различитим именима као национални карактер, расне особине, националне особине, сусреће у марксистичкој и грађанској литератури. К. Маркс је у свом делу *Основи критике политичке економије (Grundrisse...)* изразио веома јасно свој став о том питању: „Ако се људи коначно негде настане, онда ће од разних спољних, климатских, географских, физичких итд. услова, као и од њихове посебне природне склоности (од њиховог националног карактера) итд., зависити да ли ће та првобитна заједница бити више или мање модификована.“⁽⁸⁾

На који начин национални карактер може утицати на међународне односе? Право, потребно је рећи да он није никаква константа, филогенетски учвршћена у човеку већ је подложен променама у друштвеној еволуцији дате групе. Друго, научна истраживања су до сада потврдила став да међународни сукоби и сам рат не могу бити сматрани последицом агресивности људске природе.⁽⁹⁾ Треће, објективне околности које су утицале на формирање датог карактера су оне које у највећој мери даље утичу на понашање тог друштва у међународним односима. Најзад, четврто, веома је тешко утврдити елементе и суштину националног карактера. Због тога најчешће на том плану владају предрасуде, које су опет, најчешће ства-

(8) Е. Фром, *op. cit.* стр. 75

(9) К. Маркс, *Темељи слободе*, Загреб 1974, стр. 184. Вид. такође, *Увод у критику политичке економије*, *Изабрана дела*, Београд 1949, т. I, стр. 11. Ф. Енгелс, *Порекло породице, приватне својине и државе*, Београд 1950, стр. 184.

Ф. Енгелс, *Писмо Старкенбурну* 25. I. 1894., *Изабрана дела*, *op. cit.* т. II, стр. 487. А. Шаф, *Марксизам и људска јединка*, Београд 1967, стр. 118.

(10) Вид. Е. Фром, *op. cit.*

ране намерно од друштвених снага којима је био интерес да у својој групи створе одређено расположење маса (пријатељско или непријатељско) а које би одговарало њиховим циљевима. Сигурно је, исто тако, да због тога значај самих предрасуда не може бити занемарен у међународним односима, а нарочито у разним видовима психолошког рата, пропаганде и припрема маса за рат. То је лепо запазио Маркс када је рекао: „Ако ослобођење радничке масе захтева братску сарадњу радника, како оне могу испунити ову велику мисију док се спољна политика носи злочиначким плановима, користећи се националним предрасудама и не штедећи у пљачкашким ратовима ни народну крв ни народно богатство. (1)“

Д. Улога нације у вишенационалној држави на плану међународних односа те државе огледа се посебно у процесу стварања спољне политике те државе. У случају Совјетског Савеза, као федерације која обухвата више нација, две нације (Украјинци и Белоруси) имају и посебан међународноправни и политички субјективитет у међународним односима који се изражава и посебним представљањем у Уједињеним нацијама. И у другим уставним системима федералних држава постоје различити облици посредног или непосредног учешћа федералних јединица у међународним односима, било преко посебних надлежности при закључењу међународних уговора (нпр. федерална клаузула), било путем непосредних политичких веза које федералне јединице остварују у међународним односима.

Наш уставни систем уноси низ нових решења у ову материју утврђивањем посебне надлежности република и покрајина у области спољне политике и међународних односа. Ово можемо оценити као наставак процеса развоја друштвено-економског и политичког система Југославије, у којој нестају класични облици државности и класичног федерализма и који постепено уступају пред самоуправном организацијом као новином у политичком организовању друштва. Уставни систем Југославије свакако представља израз тежње да се у свим областима друштвеног живота институционализују односи у којима ће човек као основни творац бити главни чинилац одлучивања у друштву.

Доследном применом самоуправног концепта организације друштва постепено нестаје дуализма између држава и друштва у процесу политичког одлучивања. Разумљиво је стога да у таквој организацији друштва креирање спољне политике представља, такође, процес у који су укључени сви друштвени чиниоци, а народи и народности Југославије то јесу и морају бити. Оваква уставна решења су само доследно повезивање спољне и унутрашње политике и у пракси процеса одлучивања.

Устав СФРЈ одређује надлежност република и покрајина у области међународних односа на два начина: прво, поставља општа начела спољне политике Југославије. Одређујући опште начела, Устав оставља републикама, покрајинама и општинама право да у тим оквирима развијају међународну сарадњу и, друго, републике и покрајине имају непосредну

(1) К. Маркс, Инаугурална адреса Међународног радничког удружења, Изабрана дела, оп. cit., стр. 358—359.

надлежност у закључивању одређених међународних уговора на тај начин што је закључење тих уговора условљено претходном сагласношћу република и покрајина. Овако утврђена надлежност изражена је у чл. 286 Устава СФРЈ у којем се каже да међународни уговори који захтевају доношење нових или измену важећих републичких односно покрајинских закона закључују се уз сагласност републичких односно покрајинских скупштина. (тачка 5).

Утврђивањем надлежности федерације, читава област друштвене инфраструктуре остала је у надлежности република. у области културе, науке, социјалног и здравственог осигурања републике имају пуну надлежност. У спољној политици сваке земље, и посебно у животу и развоју сваке нације, ове области заузимају значајно место. Посебно, ово је значајно и за развој међународних односа Југославије јер се на овај начин обогаћују садржаји међународне сарадње наше земље са другим државама.

Б. *Национализам* као облик идеолошке свести који настаје са настанком нација оставља посебне последице на међународне односе због својих специфичних садржаја. Он садржи у себи националну искључивост и шовинистички однос према другим нацијама; преувеличава вредности сопствене нације и обезвредњује друге нације те чини идејну основу за развој и неговање националних предрасуда; развија и негује националне митове с циљем скривања класних супротности у датом друштву; најзад он садржи у себи тежњу ка националној затворености у економском и културном смислу, што отежава развој међународних односа а и развој саме нације. Поред ових негативних обележја, национализам је у једном кратком временском периоду имао позитивну улогу у развијању националне свести маса у борби за национално ослобођење једног народа.

Од национализма треба одвојити патриотизам који развија оданост према својој нацији и држави и њеним вредностима, без оспоравања или омаловажавања других нација. Национализам, који је само у кратком времену био везан с „демократском традицијом револуционарног патриотизма и националног суверенитета“⁽¹²⁾ мора бити раздвојен од националне свести као осећања припадности једној заједници, и која укључује у себи потребу изградње, развоја и одбране националне државе и свих њених вредности.

Национализам се данас најчешће изражава путем ирационалних представа о вредностима сопствене нације, негујући при том шовинизам и мржњу према другим народима. Национализам се данас у психологији често поистовећује с неким патолошким стањима духа од којих је најблаже стање нарцисоидности. Са националистичким представама појединац своју нарцисоидност преноси на читаву групу којој припада. На тај начин он своје тврдње „Ја највећи“, „Ја најбољи“, (што звучи само по себи лудо) мења и преноси на своју нацију преко тврдњи „Моја нација најбо-

(12) Ј. Борбевић, О национализму, Међународни проблеми, 3/73, стр. 38.

ља", „Моја нација највећа" што може да добије и патриотски призив и да не звучи лудо. Ово транспоноване личне нарцисоидности на групну најчешће је последица бедне улоге дате индивидуе у друштву или професији, па у величању своје нације види и себе у бољем светлу. (13) Национализам се управо мора поклонити пажња због његове ирационалне суштине, јер досадашња истраживања указују да низ ирационалних, објективно необјашњивих момената из односа друштвених група, изазивају стања, која уз постојање објективних околности које доводе до сукоба, тај сукоб претварају у монструозни масакр који се не може објаснити рационалним разлозима чак ни осветом или одмаздом као ниским страстима у човека. Деструктивност и крволочност које су захватиле верске, етничке или националне групе у сукобу често су служиле као потврда схватања о човеку као убици по самој својој природи. Нарочито велика опасност коју национализам садржи за међународне односе јесте у томе што он може да буде вештачки изазиван (што најчешће и јесте) од „идеолога" и „вођа" нације што се често чинило у психичким припремама маса за рат, или за завојевачку, агресивну спољну политику.

У условима живота грађанског друштва, национализам је посебно негован и развијен од стране реакционарних слојева који су патриотска осећања народа желели да искористе за агресивне циљеве према другим народима. Ове снаге су најчешће своје уске класне или групне интересе проглашавале за националне, а иза којих су се криле освајачке тежње, империјализам или хегемонизам.

Национализам се непосредно може појавити у међународним односима као економски и културни национализам.

Под *економским национализмом* подразумева се тежња за националном аутархијом која се најчешће спроводи затварањем граница за економску сарадњу, или неким другим протекционистичким мерама. Економски национализам може имати значајне последице на међународне односе, с обзиром да у већој мери спречава деловање економских закона у међузависности држава, што може водити настајању озбиљнијих штета за економије држава које су непосредно погођене овом политиком. Економски национализам се најчешће изражава путем разних протекционистичких режима у спољној трговини, а које се свode на затварање унутрашњег тржишта за страну робу и капитал и развој аутархичне производне базе и када за то нема никаквих услова ни потреба. Ове мере могу бити још опасније када се предузимају од група држава (или блокова) у односу на друге групе или на државе ван тих група или блокова. (У овом случају национализам као термин могуће је применити само условно). С обзиром на већу способност за аутархични развој, интегрисане економске заједнице држава могу у већој мери искључити неке државе из економских односа, што најчешће води озбиљнијим поремећајима међународне економске сарадње, а то доприноси развоју процеса сукоба због саме нужности међународне поделе рада. Зато је и један од великих задатака УН

(13) Вид. Е. Fromm, *op. cit.*, стр. 26—30.

у очувању међународног мира и безбедности, да развија и продубљује међународну економску сарадњу, зашто постоји и низ органа и специјализованих установа ове организације. Нема међународног документа који се односи на очување међународног мира који не садржи правила или захтеве за развој међународне економске сарадње.

Културни национализам има различите видове: он се може испољавати затварањем према општим културним струјама, кретањима идеја, знања и мисли. Затим, путем забране увоза или извоза технологије, патента итд.

Стварање изолованости у култури у ужем смислу (у духовној култури), доприноси удаљавању народа, што само по себи сужава круг међународне сарадње. С друге стране, у таквим условима је много лакше вршити идеолошки утицај у правцу стварања националних и других предрасуда, затим отупљивати класну борбу и друштвени развој паролана о потреби „националног јединства“ пред спољним непријатељем. Затвореност кретања техничких достигнућа доприноси одржавању, развоју и продубљивању неједнакости у економском и друштвеном развоју, што води неравноправним односима. Неравноправни односи у економској сфери редовно воде експлоатацији слабијег а експлоатација није нити може бити основа међународне сарадње.

На плану културне сарадње УН улажу велике напоре да је развијају преко својих органа и специјализованих агенција. Колико је ово питање значајно показује и чињеница да су у Завршни документ Конференције о безбедности и сарадњи у Европи (Хелсинки 1975) посебно унете одредбе о развоју сарадње у области технике, науке, хуманитарним областима, развоју контаката међу људима, слободном кретању информација, сарадње у култури, образовању, а све то „да допринесу јачању мира и разумевања међу народима и духовном обогаћивању човекове личности, без обзира на разлике у раси, полу, језику или вери.“⁽¹⁴⁾

др Радослав Стојановић

⁽¹⁴⁾ Конференција о безбедности и сарадњи у Европи, Завршни документ, Хелсинки 1975.

— РЕЗЮМЕ —

Нация — фактор в међународных отношениях и во внешней политике

Пробуждение национального сознания и возникновение наций является особой эпохой и ступенью развития человеческого общества. Нация — это одна из существующих форм устойчивой общности людей, живущих на территории, границы которой в большинстве случаев соответствуют национальному государству, являющемуся от возникновения и до сегодняшних дней формой государственной организации наций, в силу чего часто нацию и государство рассматривают тождественными понятиями.

Принимая во внимание, что международные отношения, с точки зрения социологии, являются отношениями глобальных обществ, нация в них имеет исключительное значение. Процесс формирования наций представляет собой одну из существенных характеристик международных отношений в XIX и XX веках. Борьба за национальное освобождение угнетенных народов и их стремление к созданию национальных государств существенно сказалась на международных отношениях.

Процесс формирования наций не протекал в одно и то же время. Сначала он начался в Европе, затем в Америке и, наконец, в Азии и Африке. Одновременно развитие процесса формирования наций не всегда вызывало одинаковые последствия в международных отношениях. В Европе оно привело к распаду феодальных государственных образований, на развалинах которых возникли национальные государства. В Азии и Африке процесс возникновения наций и пробуждение национального сознания приводит к ликвидации империализма и распаду колониальных империй. В результате крушения колониализма создается ряд новых государств, способствующих своим активным вкладом ликвидации неравноправных отношений в международном сообществе.

Развитие наций сопровождается и рядом отрицательных последствий, из которых для международных отношений являются самыми опасными те, которые исходят из националистических и шовинистических побуждений, могущих появиться внутри национальных государств. Эти тенденции главным образом приводят к установлению гегемонии, зависимости в международных отношениях, что влечет за собой отпор и столкновения.

RÉSUMÉ

The Nation as a Factor in International Affairs and Foreign Policy

The awakening of national consciousness and the emergence of nations marks a separate period and stage of development of human society (civilization). The nation is one of the existing forms of the global society, and at the same time, a framework coincident with the national establishment — the State, in a majority of cases; from the very beginning to the present day, it has represented a form of organisation of the nation — state, so that frequently the state and the nation have been considered to be one and the same.

Given the fact that international affairs, from a sociological point of view, represent relations of the global society, it is obvious that the nation has an extraordinary significance within them. The process of emergence of nations represents one of the basic characteristics of the international scene in the 19-th and 20-eth centuries. The struggle for national independence of enslaved ethnic groups and their striving for the establishment of national states has had decisive impact on international affairs through-out the world.

But this process did not run smoothly anywhere in the world. It firstly began to develop in Europe, then in America, and lastly in Asia and Africa. Simultaneously, the development of this process did not have identical consequences on international affairs in all cases. In Europe, it has initiated the break-up of the feudal establishments, on the ruins of which there emerged new national states — that is — establishments. In Asia and Africa, the process has initiated the break-up of colonialism and colonial empires. Decolonisation has in turn led to the emergence of a number of new states which play an active role in the elimination of inequality in the international community.

The development of nations is also being followed by a number of detrimental consequences; of those having serious impact on international affairs, there can be mentioned those arising from nationalistic and chauvinistic tendencies which sometimes may develop within national states. These tendencies are aimed at establishing hegemony and dependence in international affairs, creating a favourable climate for resistance and conflicts.

SUMMARY

La nation en tant que facteur dans les rapports internationaux et dans la politique étrangère

Le réveil de la conscience nationale et la naissance des nations, marquent une époque et un degré particuliers du développement de la société humaine. La nation est l'une des formes existantes de la société globale, et en même temps, le cadre avec lequel coïncide dans un très grand nombre de cas l'Etat national, qui depuis le commencement jusqu'à aujourd'hui représente la forme de l'organisation d'Etat de la nation, de sorte que bien souvent la nation et l'Etat s'identifient en tant que notions.

Eu égard que les rapports internationaux, considérés au point de vue sociologique, sont les rapports des sociétés globales, la nation a dans ces sociétés une importance exceptionnelle. Le processus de la formation des nations représente un des caractères essentiels des rapports internationaux du XIXème et XXème siècles. La lutte pour la libération nationale des peuples asservis et leurs tendances de créer les Etats nationaux a exercé une profonde influence sur les rapports internationaux dans le monde.

Le processus de la formation des nations ne s'est pas développé simultanément dans le monde. Il avait eu lieu d'abord en Europe, ensuite en Amérique et enfin en Asie et Afrique. En même temps le processus de la formation des nations n'avait pas eu toujours les mêmes conséquences sur les rapports internationaux. En Europe ce processus s'est terminé par la destruction des créations d'Etat féodales, sur les ruines desquelles ont commencé à se former les Etats nationaux. En Asie et Afrique la naissance des nations et le réveil de la conscience nationale contribuent à l'écroulement de l'impérialisme et à la désagrégation des empires coloniaux. La décolonisation a eu pour conséquence la création d'une série de nouveaux Etats qui par leur rôle actif ont contribué à l'élimination des rapports inégaux en droits dans la communauté internationale.

Le développement des nations est suivi d'une série de conséquences négatives dont les plus dangereuses pour les rapports internationaux sont celles qui résultent des tendances nationalistes et chauvines qui peuvent se développer dans les Etats nationaux. Ces tendances se réduisent généralement à s'établissement de l'hégémonie, la dépendance dans les rapports internationaux, ce qui provoque les résistances et les conflits.